

PREOTULU ROMANU

DIUARIU BASERICESCU

SCOLASTICU si LITERARIU.

*Buzele preotului voru pazi sciinti'a si lege voru
cercá din gur'a lui. Malachi'a c. II. v. 7.*

Nrulu XI.

1 JUNIU.

An. IX. 1883.

Serbatórea Inaltiarei Domnului si Domnedieului si Mantuitoriului nostru Is. Chr.

„Santita serbare, tóta faptur'a aduce aretatu inaltiarei tale Cuvinte a lui Domnedieu, prin carea ai adusu la Parintele teu firea, carea o ai luat delá noi mai pre susu de cuventu.“
(Od'a IX. Merc. 6 la Manec.)

Mantuitoriulu nostru Isusu Christosu plinindu tain'a din vécu ascunsa ¹⁾ si tóta rónduél'a cea pentru noi, ²⁾ si dupace prin patim'a si marit'a sa inviere a deslegatu osendirea omenimei ³⁾ si lumea cea invecchita intru multe pecate o a innoitu ⁴⁾: 40 de díle a mai petrecutu pre acestu pamentu, intru care díle, Apostoliloru sei s'a pusu inainte pre sene viu, prin multe semne, vorbindu cu densii de imperati'a lui Domnedieu. ⁵⁾

Éra in a 40-a dí aretandu-se de nou SS. Apostoli, cu aceea ocasiune convingéndu-i mai antâiu despre adeverat'a s'a inviere, a deschisu mintea loru se intieléga scripturile si li-a promis tramiterea Spiritului santu, care i-vá imbracă cu poterea de susu. Apoi i-au dusu pre acei'a afora pâna la Bitani'a pre muntele Masliniloru, unde binecuventandu-i inaintea Apostoliloru s'a inaltiatu la ceriu. ⁶⁾

Ast'feliu descriu ss. scripturi sant'a si marit'a inaltiare a Mantuitoriului.

¹⁾ Marir. la Inser. Merc. 6. — ²⁾ Stich. 5 la Inser. Inalt. —

³⁾ Od'a V. Mer. Manec. — ⁴⁾ Trop. 3. Od'a I. Joi'a Inalt. — ⁵⁾ Fapt. Apost. I. 3. — ⁶⁾ Fapt. Ap. I. c., cfr. Luc'a XXIV, 36—53.

Desî Christosu Domnedieu celu mai 'nainte de veci sí fora de inceputu din indurarea s'a nemarginita, din iubirea s'a negraita a descinsu pre pamentu si a luatú firea nós-tra cea cadiuta, dar' a remasu neschimbatu si de senurile parintiesci nu s'a despartítu.¹⁾ Desî, dupa-ce a implinitu tain'a ronduelei si bunavointi'a Tatalú²⁾ si s'a suitu intru marire cá Domnedieu si omu, totusiu a remasu si remane pururea cu noi, — remane cu sant'a s'a baserica, pentrucá elu a dísu: „Si eu cu voi sum in tóte dílele pâna in capetulu vécului.“³⁾

Chiaru si luminatu o aflamu si cunóscemu acést'a espressa si descoperita in tóte asiedimentele sacre basericesci, in tóte institutiunile divine si apostolesci ale s. baserice. — Acestea marturisescu, cá Christosu traiesce in veci intr'ens'a. Si cu adevratu! Deóra-ce de vomu priví la invetiaturile ceresci predicate, ori de vomu considerá tainele cá totu atâte isvóre ale daruriloru, — séu de cercamu organismulu basericescu, sí vomu petrunde anulu basericescu si decursulu vietiei interne a basericei; intru tóte si in totu loculu ni se presentédia viéti'a istorica a Mantuitoriului, insusi Christosu Domnedieu cu opulu divinú alu rescumperarei, cu tóte bunatatíle, cu totu efectulu si întréga influinti'a de viétia factória ale credintiei si ale moralitatei.

O atare institutiune sacra este in anulu basericescu si in viéti'a basericei si serbatórea Inaltiarei Domnului si Domnedieuului nostru Isusu Christosu, intru carea s. baserica pre urm'a marturisirii s. scripturi, in a 40-a dí dupa serbatórea înviarei, celebrédia actulu divinú alu inaltiarei Mantuitoriului la ceriuri prefigurate si predíse de catra Profeti;⁴⁾ o serbédia reamintindu, si reinuindu tóte momentele tainice ale credintiei nóstre crestinesci, legate cu acelu actu divinú alu rescumperarei.

Se intramu dara in sanctuariulu minunatu alu basericei nóstre, se consideramu cultulu divinú respective offciulu sacru alu serbatórei Inaltiarei Domnului, cá se cunóscemu, carea e ide'a ace'a preainalta si obiectulu preamantu, care

¹⁾ Sedeln'a dupa od'a III. Joi Inalt. — Mar. Joi Inalt. —

²⁾ Stichir. 5 Inscr. Joi Inalt. — Stichir. 4 la Litia. — ³⁾ Math. XXVIII. 20. ⁴⁾ Isai'a II, 2, LII, 10. — Zachar. XIV. 8.

suntu têmeiurile, care suntu tainele preasante pre care se basédia, si care stralucescu din aceea serbatóre?

Tainele, adeveturile acele ale credintiei si a moralului care ni-se descopere in officiulu sacru alu serbatórei Inaltiarei Domnului se referescu parte la *persón'a Domnedieésca* a Mantuitoriului, parte la *caus'a si efectulu* preasantu alu actului inaltiarei, adeca la intarirea credintiei, si la promovarea moralului crestinescu.

I. In câtu se tiene de partea prima, in officiulu sacru alu serbatórei cu deosebíre, si in parte principala preponderanta se preamarese Mantuitoriulu nostru Christosu, — *Domnedieirea Lui* cea de o fiantia cu Tatalu si cu Spiritulu santu.

Anume: s. baserica in asemenarile cele mai frumóse intr'o forma poetica alésa, si intr'unu modu sublimu — dar' la intielesu — se nisuesce a aretá credintiosíloru si a dovedí, cá: desí „Christosu din indurarea misericordiei neasemenata, din bunatatea negraita si pentru iubirea s'a de ómeni a luatú firea nóstra, si impreuna cu ómenii a petrecutu, macaru cá „a descinsu din ceriu la cele de pre parentu si a rebdatu patime si cruce, — cu tóte cá s'a pusu in mormentu cá unu omu: totusi Densulu din ceriu si din sênurile parintiesci nu s'a despartítu, ci a remasu si este lumina din lumina, radia marirei Tataluí, Domnedieu celu mai inainte de veci, fora de inceputu si neschimbatu, de o fiantia cu Tatalu si cu Spiritulu, si Domnulu tuturor. ¹⁾

Si spre dovedírea factica a acesteia nu numai „a iniatu cá unu Domnedieu, impreuna sculandu chipulu lui Adamu ce cadisè in temniti'a iadului, ²⁾ „ci dupa-ce umbrele legei celei mai d'inainte si predicerile grãitoriloru de Ddieu le-au plinitu ³⁾“ si „a sevêrsítu tain'a ronduelei si mantuirea cea pentru toti,“ ⁴⁾ „impacandu cele imparechiate de de-

¹⁾ Sedeln'a 2 Merc. a 6 sept., — Trop. 1. Od'a III, — Trop. 1. Od'a V., — Trop. 2, od'a VI, — od'a VIII, — Stichir. 3, si Marire Stichir. la Inser. Joi. — Stichir. 2, Litiei, — Sedelnele la Manec. Joi, — Sedelna dupa od'a III, — St. Sedeln'a Vineri a 6 sept la manec. — Stichovnele Luni 7 sept. la Inser., Stichir. 2 Marti 7 sept. la Inser. — ²⁾ Sedel. 3. Joi Inalt. — ³⁾ Trop. 2. od'a V., — Trop. 1. od'a I. Merc. 6 sept. — ⁴⁾ Stichir. 5 Joi. Inser., Merc. 7 sept. Stihir. 1. Inser.

multu“¹⁾ „lasandu pace celoru de pe pamentu“²⁾ „siediendū pe norii ceriului s'a inaltiatu cu marire la Tatalu celu eescu, acolo de unde mai 'nainte a iesitu si s'a descinsu.“³⁾ „Cá Domnedieu si si omu“ s'a inaltiatu „la parintele séu incepatoriulu luminei, si a siediutu de-a drépt'a Tatalui, pe scaunulu celu domnedieescu mai pre susu de cugetu, de unde, ascépta sversítulu indeplinirei cá de nou se vina pre pamentu cu trupulu cá unu judecatoriu dréptu cá unu Domnedieu atotu puternicu spre a judecá lumea.“⁴⁾ — S'a sñitu Christosu Domnedieu cá se traméta Apostoliloru, si celoru celu iubescu, Spiritulu seu celu santu, pre mangaitoriulu lumii spre luminarea, intarirea si santírea sufletelorú nóstre.

Cá Domnedieu si omu s'a inaltiatu Christosu Mantútoriu, pentru ace'a „Angerii s'au miratu vediendu omu mai pre susu de cátu densii, — Tatalu l'a acceptatu pre aeel'a, pre carele are in sñuri de-a pururea. Spiritulu santu a demandatu tuturoru angeriloru sei: Redicati domni portíle vósre, tóte neamurile plasniti in mâni cá s'a suitu Christosu unde erá mai 'nainte.“⁵⁾ S'a inaltiatu cá se arete cá „Elu si tatalu un'a suntu,“ si „tóte ale Tatalui ale Lui suntu.“⁶⁾

Pre lângá descoperirea si preamarirea acestui adevéru preasantu alu credintiei crestinesci, — Officiulu sacru alu serbatórei mai are inca o facia stalucita, si de tainica insemnatate, — ne mai pune inainte unu adevéru mangaitoriu, ne mai descopere o invetiatura, morala referitória la scopulu si destinatiunea nóstra cerésca.

Si acésta o face introducându-ne intru cunóscerea: *causei si effectului preasantu alu inaltiarei lui Christosu la cele ceresci.*

II. Se consideramu dara carea este acésta cauza, acestu effectu atátu de santu si mangaitoriu pentru noi?

¹⁾ Stich. 2 Marti 7. sept. la Ins., — Merc. 6 sept. Trop. 2 od'a VIII. — Cfr. Ephes. IV., 8—10. — ²⁾ Sedel. Viner. 6 sept. — ³⁾ Stichir. 2. Mart. 7 sept. la Inser., — Stich. 1. Merc. 7. la Inser. Cfr. Stichov. Sambeta 6 sept. — ⁴⁾ Trop. 2. od'a III. Merc. 6., Sedel'n'a Vineri 6, — Stichir. 5 la Lit. Joi Inalt., Trop. 3. od'a VIII. Joi, Trop. 3. dupa Evang. Joi la manec., — Marire Stichov. Sambeta 6. — ⁵⁾ Stich. 1 Ins. Joi'a Inalt. — ⁶⁾ Joanu XVI, 15, XVII. 10.

Santii Apostoli invetiandu pe credintiosi despre tainele legii crestinesci, — spre intemeierea credintiei, intarirea sperarii si spre perfectionarea iubirei loru evangelice — pre urm'a promisiuniloru Mantuitoriuului¹⁾ cá unu motivu puternicu li-adusera inainte cá „auctoriulu Credintiei nóstre Christosu“²⁾ s'a suitu la ceriuri, si siede in veci de-a drépt'a Tatalui³⁾ cá pre noi „se ne faca partasi vietiei eterne“⁴⁾ — „a strabatutu ceriurile cá prin trensulu celu ee este Archiereu mare se avemu apropiare in spiritu cátra Tatalu.“⁵⁾ Christosu siede intru marirea lui Domnedieu, cá acolo cá si „unu solitoriu nu alu unui'a, ci a tuturoru“⁶⁾ prin sene se impace tóte, ori cele de pre pamentu ori cele din ceriuri.⁷⁾ Elu este unieulu midilocitoriu intre Domnedieu si omu, carele póte se mautuiesca pre deplinu pre cei ce vinu cátra Elu la Domnedieu, pururea traindu cá se se róge pentru noi.⁸⁾

Invetiatur'a acést'a apostolica, tain'a acést'a a credintiei, adeverulu acest'a mangaitoriu alu sufleteloru nóstre intr'o legatura armonica prea frumoasa — cu tain'a Domnedieirei Mantuitoriuului, éراسi 'lu aflamu desfasiuratu in oficiulu sacru alu serbatórei Inaltiarei Domnului.

Cá-ci éta cum agraieste sant'a baserica pre credintiosi in cantarile s'ale „Cel'a ce tóte le umpli cu Domnedieirea,⁹⁾ te-ai inaltiatu la ceriuri si ai siediutu de-a drépt'a Tatalui, dara deodata si chipula lui Adamu celu cadiautu l'ai redicatu la ceriuri, si impreuna eu tene l'ai preamaritu si l'ai facutu siediatoriu pre scaunulu Parintelui.¹⁰⁾ S'a suitu Christosu Domnedieu si omu pre scaunulu celu Domnediescu, inse impreuna eu sene „o-a radicatu si firea nóstra cea cadiauta, prin stricatiune, lumea cea invecchita intru multe pecate inoindu-o prin sine insusi, prin patim'a si scularea s'a, mai pre susu decâtu tóta domnia si puterea o-a pusu, cá precum o-a iubitu, impreuna o-a facutu se siédia.“¹¹⁾

¹⁾ Jeanu XX. 17. — ²⁾ Evr. XII. 2. — ³⁾ Evrei X., 12. — ⁴⁾ I. Petru III. 22. — ⁵⁾ Ephes. II, 18, — Rom. V. 2. — ⁶⁾ Gal. III. 20. — ⁷⁾ Col. I, 20. — ⁸⁾ I. Tim. II, 25, Evr. VII, 25, — IX. 15. Cfr. Evr. VIII, 6, XII. 24. — ⁹⁾ Marire Stichov. Sambeta 6. — ¹⁰⁾ Marire Stichov. Joi'a Inalt. la Ins., — Sedeln'a 3. — Trop. 3. od'a 3. Joi, Stichir. 1. Merc. 7. sept. — ¹¹⁾ Marire Stichir. la Ins. Mere. 6. sept., Stichir. 5. Joi Inalt. la Litia, — Trop. 3 od'a I. Joi.

Desî inse Mantuitoriulu prin inaltiarea s'a domnedieesca ast'feliu a preamaritu firea nóstra innoita, — dar' numai a premersu cá se ne gatésca locuintia, cá se ne arete calea si tient'a destinatiunei nóstre. „Neci cum inse nu s'a despártitu de noi, ci a remasu cu noi“ si cá unu midilocitoriu vecinicu si neincetatu între Domnedieu si omu striga toturor celoru ce-lu iubescu: „Eu sum cu voi si nimene in contr'a vóstra!“¹⁾

Avendu acum'a inaintea nóstra acésta preainaltiare a firei nóstre, si cunoscându intru inaltiarea Domnului la ceriuri deregatori'a midilocitoriului nostru Domnedieescu, óre nu vomu recunósce in acestea anghir'a credintiei si a sperarei nóstre? Séu unde né trebue o asigurare mai puternica si luminata a destinatiunei, a scopului esistintiei nóstre? unde am poté aflá o mangaiere mai alinatória intru implinirea chiamarei nóstre crestinesci, decâtu Inaltiarea Domnului nostru Isusu Christosu?

Ori ce ar' poté se intarésca mai tare credinti'a si sperarea nóstra, ce ar' fi in stare se aprinda in sufletulu nostru foculu sacru alu iubirei crestinesci, — dîcu — ce ar' poté se ne indemne mai puternicu a urmá in acésta viétia, calea spinósa a virtutiloru si cu pacientia a suportá ispitele, greutatile si luptele necurmata, — ce? decâtu credinti'a acé'a neclatita, convigerea ace'a nemintiunósa cá dincolo de momentu avemu o locuintia statornica asigurata toturor prin inaltiarea lui Christosu la ceriuri, — cá la Tatalu celu crescu avemu unu solitoriu si midilocitoriu, care póte se mantúiesca pre deplinu pre cei ce vinu catra Elu la Domnedieu, care póte celoru ce se ispitescu se le ajute; — avemu unu Archiereu vecinicu, carele intrandu odata in cele mai diu lontru ale catapetesmei, este inainte mergutoriulu nostru, cá se arete, cá scopulu si destinatiunea nóstra este ceriulu, si voiesce cá unde este densulu acolo se fia si invetiaceii Lui, toti cei ce-lu iubescu pre densulu.

Acestea adevaturi tainice, aceste inchiaturi sante ale credintiei nóstre ni se propunu in s. serbare a Inaltiarei Domnului nostru Is. Christosu.

¹⁾ Trop. 2 od'a I. Joi Inalt.; Condac. serbat.

În fața acestor'a dăra cu dreptu cuventu potemu dîce cu s. baserica, că precătu de „straina, infricosiata si domnedieesca este inaltiarea lui Christosu.“¹⁾ pre atât'a e de „santita, limpede si prealuminosa“²⁾ este in vieti'a basericeii si serbatorea a acelei inaltiari.

Santita si prealuminosa este acest'a serbatore cu adeveratu. — „Pamentulu serbeza si salta, bucura-se si ceriulu — canta s. baseric'a — intru inaltiarea Facatoriului fapturei, celui ce a impreunatu aretatu, cele ce se departase de a s'a buna voia.“³⁾

„Veneranda si mare este serbatorea Inaltiarei Domnului — dîcemu cu S. Joanu Gura de Auru — demna de bunavointi'a lui Domnedieu, care o-a facutu. Pentruca in ace'a s'a impacatu neamulu omenescu cu Domnedieu... S'a scersu inimiciti'a de demultu, s'a nimicitu lupt'a cea indelungata si ni s'a datu pacea minunata si mai 'nainte neci candu acceptata. — Noi cei ce eram nedemni de pamentu, suntemu aredicati la ceriu, cari neci de domnire pamentesca nu eram demni — prin inaltiarea lui Christosu — la imperati'a mai pre susu de ceriuri ne-am inaltiatu, petrundemu ceriurile si cuprindemu tronulu cerescu. Firea nostra pentru carea Cherubimii au paditu paradisulu, adi siede preste Cherubimi.“⁴⁾

Serbatorea inaltiarei Domnului este memori'a si dovéd'a credintiei nostre, că „avemu Archiereu mare care a strabatutu ceriurile, pre Isusu Fiiulu lui Domnedieu: dreptu-ace'a se ne tienemu marturisirea,... se ne apropiamu cu sperare la scaunulu darului lui, că se luamu indurare, si se aflamu daru spre ajutoriu la vreme de treba.“⁵⁾

Dar' cum se ne apropiamu? Éta asiá: „Cele pamentesci pre pamentu lasandu-le, si cele din tiarina, tiarinei dandu-le. Se ne trezimu si la inaltîme se ne redicamu ochii si cugeatele, se ne inaltiamu vederile impreuna sêmtîrile spre portile ceresci noi cesti moritori“⁶⁾ ori se implenimu cele ce ne invétia S. Apostolu Pavelu, că „de v'ati sculatu impreuna cu Christosu, cele de susu se cautati, unde este Chris-

¹⁾ Trop. 2 od'a V. Joi'a Inalt.

²⁾ Stichir. Stichor. Vineri 6 sept., — od'a IX Mer. 6.

³⁾ Trop. 3. od'a III. Joi'a Inalt., — Cfr. Trop. 2 od'a I. Merc. 6 sept. — ⁴⁾ Hom. in ascens. — ⁵⁾ Evr. IV, 14—16. — ⁶⁾ Icosu Joi'a Inaltiar.

tosu de-a drépt'a lui Domnedieú siediendu. Cele de susu se cugetati, éra nu cele pamentesci. " 4)

Inainte de a inchiá, se fia cev'a insemnatu si despre istoriculu acestei serbatori.

Originea serbatórei inaltiarei Domnului pre urm'a SS. Parinti numita si pana adi in oficiulu sacru cá „serbatórea complinirei mantuirei“ se reduce la vécurile de antaiu a basericeii.

Suntu scrietori basericesci, cari pre urm'a marturisirei S. Augustinu care atribue serbatórei nóstre origine quasi apostolica 2) afirma cumcá acésta serbatóre e de origine apostolica. — Desí bucurosu admitamu, cá ce se tiene de spiritulu acestei serbatori, ace'a aieve a esistatu si pre tempulu SS. Apostoli, macarcá e adevératu cá serbatórea Inaltiarei Domnului cá si SS. Pasci si Rusaliele cu vechimea pestrecu tóte celealalte serbatori, — dar' nu se pote numí de institutiune apostolica. Pentru cá SS. Parenti, cá: Justinu Mart., Ireneu, Tertulianu ori S. Cyprianu nu facu amentire de ace'a.

Cea de antaia amintire despre serbatórea acést'a se face in constitutiune apostolica, in carea se dispune, cá sclavii in diu'a inaltiarei sè se odichnéscá de lucruri servile pentrucá in ace'a si-a implenitu Christosu viéti'a s'a pamentésca, 3) mai aflamu apoi urma la S. Joanu gura de aurú 4) si la S. Augustinu cari au tienutu oratiune in acésta serbatóre.

Prin urmare dícemu cá déca ar' fí si esistatu acésta serbatóre pre tempurile apostolice, dar' introducerea ei generala se póte pune abia in véculu alu IV. 5)

In urma se insémna, cá serbatórea Inaltiarei are si octava, adeca introptirea ei se face Joi la inseratu in septeman'a a VII, candu se canta intregu oficiulu serbatórei cá si in domnedieésc'a dí a inaltiarei. JOANU BOROSIU.

1) Colos. III, 1. — 2) Illa, quae non scripta, sed tradita custodimus, quae quidem toto terrarum orbe servantur, datur intelligi vel ab ipsis Apostolis, vel plenariis Conciliis, quorum est in Ecclesia saluberrima auctoritas; commendata atque statuta retineri, sicut Domini passio et resurrectio et ascensio in coelo etc. — 3) Lib. VIII. c. 33. — 4) Hom. 34 in ascens. Cfr. Hom. II. in Act. Apost. — 5) Cfr. orat. 3. n. 2. Procli Dr. Fessler „Über die abgeschafften Feiertage“ Isbruck 1860 pag. 11.

Lacrimi dulci de suferintia...

*Lacrimi dulci de suferintia, lacrème de bucurii!
Voi sunteți o mangaiere și 'n a noastre veselii
Și 'n dorerile amare, că-ci curgându, voi micșiorați
Și escesulu bucurii și aceloră pre-a'ntristati.*

*Cându dorerea fără margini mistuesce sinulu teu,
Și in lume mangaiere nu gasesci chinului greu,
Atunci două ferbinti lacrimi, că doi picuri de rubinu,
Se strecoară pre-a t'a facia și dorerea 'ți alinu;*

*Și cându dulcea bucuria ti-a venitu pre ne-acceptatu
Și in sinu-ti mîi de sîmțuri sdrobotîrie-a escitatu
Pre-a t'a facia se furisia două limpedi lacrimiori
Și-aloră farmecu recoresce sînulu teu celu ardiatoriu.*

*Omă 'n marginea vietiei sta sermanulu! gînditoriu
Dar' unu cugetu 'lu patrunde, alungându-i negri nori,
Cu-unu suspinulu platesce densulu tôte-alui fărădelegi
Și cu o lacrima spala relele vietii-'ntregi.*

*Lotrulu sangeră pre cruce de o parte-alui Isusu,
Ori ce radia de sperantia pentru elu a fostu apusu,
Dar' de-odata 'n alui cugetu nasce-unu dulce sîmțimentu
Și o lacrima sincera i deschise ceriulu santu.*

Nestatornici'a lumii.

*Totu ce-'n vietia ne-incânta cu-aloră farmeci și placeri
Stralucescu și in o clipa pieru că stelele din ceriu,
Că-ci nimicu nu e statornicu in estu traiu insielatoriu:
Vieti'a este că sî visulu, omulu că si-unu caletoriu.*

*Astadi esti in florea vietiei, teneru, veselu, fericitu,
Mîne pleci o frunte alba pre-unu sînu vescedu sî sdrobotu;
Adi plutesci in fericire, anii că si clipe-ti pară,
Mîne clipele le cugeti vecinică de amaru.*

*Astadi sôrtea-a ta frunte o 'ncununa cu mariri
Și te pierdi că si unu cugetu in noianu de năluciri;*

*Si din ceriulu amagirei cu dispretiu in josu privesci,
Mâne sôrtea-si schimba cursulu si 'n abisu te prapadesci.*

*Adi la sînu-ti cu placere stringi unu angeru iubitoriu
Unu copilu, ce cu-alui zimbetu 'ti alunga-a grigiei nori,
Mâne inse unu cadavru vei avé pôte se stringi
Si din tóta fericirea nu-ti remâne far' se plângi.*

*Adi la ospetie si petreceri celu de-antaiu esci invitatu
Si salónele-ti pompóse lumea 'ntréga-au farmecátu
Toti sêmtiescu o fericire a-ti dîce „amiculu loru“ —
Mâne pierdi a t'a avere, — ca nu te sciu, toti se joru.*

*Totu ce 'n viétia ne incânta cu-aloru farmeci si placeri
Stralucescu, si in o clipa pieru cá stelele din ceriu,
Câ-ci nimicu nu e statornicu in estu traiu insielatoriu
Viéti'a este cá si visulu, omulu cá unu caletoriu.*

BCU Cluj / Central University Library Cluj *

*Déca vreti cá fii vostri se traiésca fericiti,
De iubirea acestoru farmeci ilusorii se-i feriti,
Invetiati-i chiar' din leagânu cá se nu iubésca 'n veci
Bunuri ce sclipescu cá sticl'a, bunuri fragile si seci.*

Cultur'a, concordi'a si labórea, aceste trei suntu armele invingátore in ori-ce lupta.

Disertatiune rostita de JOANU BUTNARIU din Bistr'a in adunarea gen.
a Despartimentulu VII (Abrudu) a Asociatiunei Transilvane.

In ori-ce parte ne întorcemu privirile, pretutindénea intimpinam lupte infiorátore, pretutindénea versari de sânge enorme. Pamentulu e ingrasiatu de sânge omenescu, si rîurile colorate de elu. Ací unu poporu se lupta si voiesce cu pretiulu sângelui se-si rescumpere scump'a s'a libertate si independentia. — Colea unu altu poporu se lupta pentru recâscigarea teritoriului perdutu; nu mai departe alte dóua popóra 'si mesura poterile si se cërta pentru antanietate; la tóte aceste vedemu cà se ceru torenti de sânge.

Inim'a se infióra si imple de recéla, arm'a inimica se bucura de ucideri. Corpurile luptátore fára suflare devinu in campurile de onóre prada fiereloru selbatece si nutreméntu paseriloru ceriului. Numai o lupta e, — de si cea mai grea, carea desfatéza inim'a si inaltia spiritulu.

În o astfel de luptă oștrele disparu, luptătorii combatenți nu mai cugeta la cutropiri — la omoruri sângerose; ambițiunea loru legitimă e a se întreci unii pe alții prin produsele geniului și spiritului lor; și acestă e și luptă pentru dezvoltarea, înaintarea și perfecționarea omenimei, seu dicându astfel: „Luptă e în contră celui mai cumplitu inimicu alu omenimei, în contră întunerecului celui adêncu, în contră ignoranței“, e o luptă că aceea, carea dela unu tempu devine seculară. Ea promette în arenă s'a pre luptători din toată lumea, fără distingere de naționalitate, religione seú etate. Asia vedemu betrâni cari au încaruntitu în atare luptă, încordându-se și astăzi că nici-odată. Armă loru tremurânda se pare că respira fulgeru, tunetu, trasnetu, reflectându până la ceriu, și încă în victoriă loru cea glorioasă trebuie se ne miramu cumu alêrga că flamură, ce mai înainte fluturase în abisul se o puna fâlfâindu la lumina.

Că învingători primescu cununii, în cari flôrea cea mai frumoasă și nevescedita, respândindu dela sine miliarde colori e „nemorirea.“ Armă e simplă, luptă gigantică, dar' pre câtu e de simplă armă pre atâtu e de mare puterea, căci e puterea spiritului. Privimu și prin tineri, cari imitându esemplu celoru veterani, se duc în acelu câmpu vastu, luându asupra-si o sarcină atâtu de grea, și scopulu loru nu e altulu, decâtu că odată se fia și ei eroii timpului. După ostenele mari, după încordări îndelungate unindu-se puterile beligerante, inimiculu celu de môrte cade invinsu. Pre ceriulu de asupră regnului seú apare unu sôre, a carui lume din ce în ce se totu maresce și în fine nimicesce întunereculu ce mai înainte esistase; omenimea se înalță că prin farmecu.

Acumu permiteti-mi D. și D. se ve amintescu în puține linii despre urmarile acestei lupte, despre civilizațiune că uniculu mediu de dezvoltare a tuturoru popórelor preste totu și în specie despre cultură și înaintarea poporului român.

Fia-care seculu 'și are spiritulu seú. Fia-care seculu au avutu influența mare atâtu asupră vietii interne câtu și esterne a popórelor. Unulu de o parte a condusu omenimea la torturi înfiorătoare sufletesci și trupesci, altulu cu totul contrariu, i-a deschisu unu câmpu largu spre totu ce e frumosu, nobilu, placutu, dulce și salutaru, — căci până cându omenimea s'a aflatu în statulu naturalu că în unu chaosu, a avutu de a suferi multu; înse îndată ce ómenii au fostu sedusi de idealulu frumosului și placutului, au fostu astrînși se-si parasêca acestu statu și se între întru altulu mai siguru, în statulu civilizațiunei. Dar' că se póta merge și ajunge la acêsta ținta, carea e cea mai nobilă a genului umanu, încă a trebuitu sê se lupte. Barbați nascuti din sinulu omenimei cari se pareau a fi trimisi de providenția și cari mai ântâiu au venit la acêsta idee, sacrificarea toată activitatea lor numai și numai se-si póta realizá ideă concepută.

Inse că se se póta bucurá de unu succesu favòritoriu, a trebuitu ei mai ántáiu se díca unu „adio“ starei loru primitive si se cerce calea si midiuloculu spre acést'a. In fine ei aflara uniculu drumu si singurulu midiulocu, aflara dícu, că nobilitatea sentimenteloru si cultivarea facultátiloru spirituali suntu unic'a cale, ér' invetiatur'a atátu teoretica câtu si practica suntu midiuloculu corespundiatoriu. Fără de acestea nu se póte cugetá o cultura, nu ! Desvoltarea spirituala, prin urmare nu „civilisatiune“. Că aceste inse se póta aveá unu efectu și mai inbucuratoriu, trebuie imprasciate si latíte in tóta lumea, mai ántáiu la individi, apoi la societati si acestea apoi voru pásí si mai departe. Asiá dar' sub civilisatiune nu avemu se intielegemu altu ceva, decátu aceea ce a dísu cându-va *Quinett*: „Că e fapt'a progresului si a desvoltarei“ séu dupa cumu a dísu acel'a in altu locu: „că e perfectionarea vietiei civile, desvoltarea societatiei omenesci díse in sensu propriu si a relatiunei loru.“

Literile, sciintiele, si artile suntu fundamentulu intregi civilizatiuni, căci pretutindenea unde genulu umanu vede stralucindu aceste imagine glorificate ale naturei omenesci, pretutindenea unde vede creându-se acestu tesauru de bunuri sublime, recunósce și díce cu totu dreptulu: aici e „civilisatiunea“. Istori'a vechia martora a timpuriloru ne spune, că tóte lucrurile omenesci suntu schimbatióse si cu deosebire progresulu si inaintarea. Despre acestu adeveru ne-amu convinsu si inca ne vomu convinge in decursulu timpului. Se luamu d. e. Rom'a in timpii sei cei mai straluciti ai republicei, in asemenare cu cei ai lui Augustu care a avutu Mecenatii sei, cine nu va díce că Rom'a lui Augustu nu au fostu mai civilisata decátu a lui Fabriciu si Cincinatu? Se nu mergemu asiá departe, se ne oprimu puçinu la Franci'a, care stá in fruntea civilizatiunei europene de adi si carea cá unu sóre respândindu radie de lumina si cultura mai in tóta lumea, bunulu sêmtiu ne va spune, că alt'a a fostu Franci'a in seclulu alu XIV-lea si alt'a e Franci'a de astadi; séu se mergemu in patri'a nóstra primitiva in Itali'a si cautându monumentele cele de cultura carea nu mai puçinu emuléza cu ele, vomu díce in noi însíne: A fostu Itali'a, dar' astadi e marétia.

Altele si altele s'ar' poteá aduce de esemplu. Se nu perdemu inse din vedere D. D. aceea ce ne spune totu *Istori'a*, că au cercetatu omenimea si timpuri de acelea, cari in furi'a loru inmensa au nimicitu totu ce a pututu produce geniulu omenescu. Ómeni mari cu calitati eminente au trebuitu se lucre neíncetatu, cá se póta recástigá ce au perdutu. Daca ast'feliu a fostu natur'a aceloru timpuri, daca in mersulu loru nu au crutiatu nimicu. apoi cu totul alt'a e devis'a seclului presinte. Vócea lui striga puternicu si chiama omenimea la celu mai inaltu si sântu destinulu alu ei. Popórele miscate de acelu sunetu melodiosu, alérga si in o parte si in alt'a, strabatu tóte, câte atátu cu puterile fisice câtu

și spirituali le sunt posibile numai se se apropie de mântuire; se ingrădesc de o viață ferice și de unu venitoriu maretiu. Cu deosebire poporul românului miscatu de accentele vocei sonore, avându totu-déun'a înainte devis'a că: viața, puterea și țara unui popor astadi se mesura după cultura și știința lui, nu a încetatu și nu încetăza dela lucru.

Patrioții adeverați sântîndu necesitatea, fie-care în cercul său de activitate se silescu cu puteri unite și lucră pentru propagarea luminei, și latirea învețiată pînă în colibecele cele mai isolate. Voiescu acei pilaștrii ai națiunii că plant'a sadita de Trajanu carea a fostu atacata de procelle și viscolii furibundi, se o aducla o stare buna, se o provéda cu cele necesarie, că asiă se creșca pînă unde e permis. Activitatea cu atît'a trebuie se fie mai mare, cu cît scim și trebuie se marturisim, că în asemănare cu alte popore civilizate suntem încă înapoi. Și ce e cauza? Ah D-dieule, inima-mi se sfășie de dorere, vócea-mi se înéca, suspinele par' că sfarma peptulu meu, cîndu voi se amintescu cauzele și obstaculele ce au împedecatu pe poporul românului; dar' cu tóte aceste me voi re-culege, buzele mele voru încercă elocința inimii și astfelu că se nu abuzezu de pacientia D-Vóștra că prin trecutu voi resuma cele mai principale.

Poporul nostru póte că decátu tóte celelalte a fostu mai espusu sórtei. Neapartinirea timpului l'a adusu la o stare demna de compatimitu, barbari din tóte partile navaliu asup'a pamântului ereditu dela stramosi, cari barbari pre totu minutulu i amenințiau viața. Astfelu Românulu în continuu trebuie se fie în campulu lui Marte, cu arm'a în mîna trebuie se-si apere esistența și vetrele strabune. În astfelu de impregiurari lucru naturalu, că nobilulu surcelu nu potea se-si caute nutremente facultatiloru spirituali, celu ce avea pușina cunoscintia de carte, eră constrinsu se alerge în contr'a inamicului comunu și prin acést'a se împedecă de la progresu în știința. Totu asemenea sórte aveă și bietulu țieranu, căci elu nu-si poté lucră și cultivă agrii și câmpiile. Timpulu a trecut, inundările și navalirile se-au repetitu și românulu a statu totu față.

O alta cauza nu mai pușinu însemnata, dara póte cea mai ponderósa este, că în decursulu timpului venindu sub domni'a unor omeni, cari pe atunci nici nu visau de cultura, trebuie se-si plece capulu. Prin acést'a românulu a perdutu multu, pentru că după ce acei domnitori cari pre sine se numiau puternici — au prinsu óre-cari redacini de cultura, eră în periclu de a-si perde chiar' și limb'a, tesaurulu celu mai pretiosu. Ei asupriau și torturau pre românulu că se primésca cultura loru. Cu acést'a nu au pututu reuși, de óre-ce e fapta recunoscuta, că unu popor nu se póte bucură de o cultura adevărata, dacă aceea nu e deprinsa în limb'a materna. „Românulu mai cu sêma nu afla dulcétia decátu pre buzele mamei s'ale,” dîce unu scriitoriu. Totusi atît'a au în-

fluentiatu, că au împedecat pre români de la o cultura natională, si prin unele machinatiuni ale lor, le-au pus obstacule preste cari nu au potutu trece timpu indelungatu.

A trei'a causa a fostu, că românului nu-i eră iertatu că se cerceteze scólele, elu eră elevulu scólei suferintieloru si patimei. Istori'a nóstra pastreza pre unele pagine locuri cá acelea, că românului i se socoteá de crima a ámblá la scóla; totu acel'a care voia se paraséscá grigirea celui mai fidelu animalu alu domnului seu, eră persecutatu si pedepsitu cu mórte, despre cari ér' avemu exemple. In astfeliu de impregiurari cine va puteá afirmá, că românului i erá cu potintia a se perfectóná in sciintia si a se inaltia la óre-care gradu de cultura? Cine nu va intrebá cu mirare! Cumu de nu a disparutu cu totulu din concertulu celorlalte popóra? Nu, nu a peritu românulu, elu traesce si nu póte se piara, pentru că dupa dís'a unui barbatu devotatu sânteii nósre causa nationale, elu e cá „*Fenix*“ care renasce din propria s'a cenusia. Tóte acelea nu au potutu se distruga din anim'a lui iubirea si sacrulu focu alu desvoltarei spirituale. Puneti straiuniloru urechi'a vóstra pre inim'a românului, ce concerte, ce armonii misteriose ale venitoriului veti audí!

Ah! au trecutu acele timpuri trise pentru románu, au apusu pentru totu-déun'a. Acumu români! e timpul cá se respimu intunereculu celu adêncu alu nesciintiei, se stergemu céti'a de pre ochii nostrii; puternicii muri ai amagitoriului labirintu se-i frângemu, cá asiá se ne resara si nóue sórele dreptatii celu de multu doritu. Seclulu presente, dupa cum amu dísu mai susu, e alu revinvérei popóreloru, e seclulu pre care lumea 'lu numesce alu civilisatiunei, alu progresului. Fia-care din noi D-loru si Fratiloru se aiba de scopu „*cultur'a poporului romanu.*“ Da! cultur'a poporului románu. Se ne adunamu cu totii micu cu mare, tineru cu betránu in giurulu acestui drapelu, se ne punemu tóte silintiele. a-i sustiené onórea, se lucramu cu multa perseverantia, si daca vomu face asiá, putemu crede la reusire. Numai atunci vomu fi linisciti, numai atunci vomu puteá díce cá stamu cu putere si in launtru si in afara, cându in cea mái simpla casa vomu affá pre románu cu cartea in mána. Cartea D-loru si Fratiloru! Invetiatura! éta uniculu midiu locu, prin care poporulu románu va poté figurá cá mare intre celelalte popóra.

Cassele de pastrare scolari.

[Urmare.]

Labórea si pastrarea suntu basele esistintiei unui indivídu, precum si a unui statu. Numai aceste dóue au potutu redicá omenimea atátu materialminte câtu si spiritualmente. Fără labóre si fără pastrare este numai regresu. Déca unu indivídu, o familia, o

națiune, nu produce atât'a câtă consuma, proletaritate. Dacă producțiunea este egală consumului, atunci e stagnațiune. Dacă ome-nimea din ce'a ce a produsu, nu ar' fi pastratu nemicu, ea s'ar' află în stadiulu primitiv de dezvoltare. Nu ne potemu dara închipui o îmbunătățire a stărei materiale fără de a sci pastră; toc-mai de ace'a trebuie că pruncii încă de mici se invetie a pastră.

Si ôre pentru ce se pastram? pentru ce se dedam si princi a pastră? La acêsta întrebare ne dă răspunsu viéti'a de tôte dăile. În viétia vinu si tempuri de acele, candu nu potemu produce atât'a câtă consumam. Economiloru li se întempla adese că nu producă nici atât'a, câtă se li se respătésca lucrulu, de cum se aiba venit. Tempurile suntu fôrte schimbatióse, mai multu rele decâtă bune.

Omulu e supusu la morburí, une-orí e supusu la daune, carí potu se-lu aduca la sapa de lemn. Atunci 'si dăce fia-care, ce bine erá, se fíu prstratu cev'a din trecutu? Ce greutate este pentru unu omu, séu o familia a traí din eleimosin'a altor'a! Câtă de de-jositoriu e a fi cersítoriu!

Éta motivulu, pentru ce trebuie se dedam pe princi a pas-tră. Celu ce se dedă a pastră 'si aduce totu-de-a-un'a aminte de viitoriu, si-si întocmesce ast'feliu prezentele, că viitoriulu încă se-i fia asigurat.

Pastrarea, că si ori care alta vârtute, pentru că se ni-o însusímu trebuie se-o deprindem mai multu tempu. În musica devine cine-v'a virtuosu numai prin studiu, prin deprindere, întocmai se întem-plă si cu pastrarea. Pruncii dedandú-i de mici a pastră, voru fi cu tempulu cei mai buni apostoli ai renascerei unui poporu.

Unu pruncu, carele din fraged'a s'a etate, d. e. dela anulu alu sieptelea începându a pastră câte 10—20 cruceri pe septema-na sau chiar' si pe luna, cându vá fi înaintatu în etate va dispune de sute de floreni. Numai pe acêsta cale ómeni lipsiti de ori-ce avere cu tempulu si-au potutu face stare.

Nu trebuie se uitam, că crucerii pastrati forméza bas'a mi-lionulu.

În legatura cu acést'a se nasce întrebarea: cine se dedeá de princi a pastră? Răspunsulu este usioru. În primul locu famili'a are sânta detorintia a invetiá pre princi la pastrare. Numai puçinu inse trebuie se influentieze si scól'a. Invetiatorii trebuie se opereze în scóla, de aici lucrulu se va straplantá si în familia, unde póte nu se pune destulu pundu pe virtutea pastrarei, în fine, pastrarea că virtute, va prinde radecini adênci în sinulu poporulu. A dedá inse pre princi a pastră, se póte ajunge numai prin asiá numitele „case de pastrare scolari.“ Fructele acestei institutiuni salutare le culege mai antâiu individulu respectiv.

Înaintându-se inse bunastarea individuala, prin ace'a se lucră la înaintarea familiei si în fine la înaintarea buneistari a na-țiunei. Cassele de pastrare scolari influentiéza asup'ra moralitatii

in generalu. Elevulu abdŭce in tineretiile s'ale de unele placeri momentane, pentru cá la tempu de lipsa se-si póta ajutá sie-si, familiei s'ale, s'au altoru nenorociti. Miculu elevu nu face cá „Sgár-citulú risipiioriu“ a lui Alesandri, carele 'si aduna galbenii, spre a gustá placere privindu la ei. Elu s'a dedátu a-si infrená dorintiele si vointi'a de tempuriu, adeca a pusu o basa sigura formarei unui caracteru solidu. Elevulu se pregatesce de micu a scf infruntá fluctuatiunile vietiei. Numai celu ce scie pastrá va posiede avere, si numai celu ce dispune de avere póte fi independentu in lucrările s'ale. Si apoi numai ómenii independenti potu combate immoralitateá. Cându dícemu: omu moralu, caracteru solidu, este tocmai atátu, cá si cându am díce: omu ce nu e avisatu a trai dela altulu. Micii elevi prin reunirea capitaleloru lorú la cassele de pastrare scolari, voru propagá mai departe in poporu sêmtiulu de reuniune pe tóte terenele. Si apoi adi reuniunile facu minuni.

Francesulu Augustu de Malarce, unulu dintre propagatoriil cei mai renumiti ai casselorú de pastrare scolari díce: „aceste suntu midiloculu celu mai bunu spre a imbunatatí moravurile unei intregi natiuni.“ In statele, unde pastrarea, asiá dicându a trecutu in sângele natiunei, acolo tóte páturile societatiei, considerate dupa esteriorulu lorú, dupa aplicarile lorú in economi'a de casa, cu unu cuventu dupa modulu lorú de viétia, suntu mai simple; ér' in respectu moralu acolo societatea e conscia de detorintiele ei si apoi sêmtiulu de detorintia, are urmari asupr'a implinirei cu conscientiositate a detorintielorú faciá de familia, faciá de natiune si faciá de statu.

Unde inse puterea creatóre a labórei, a spiritului de pastrare esista si lucru numai sporadice, unde preingrigirea de venitoriu si adunarea de capitalu se manifestéza numai cá esceptiuni; unde ómenii suutu dedati a trai de adi pe mâne, unde cu venitele nu se póta nici o socotéla, unde otlieriulu, profesionistulu, lucratoriulu de adi, cásciga numai atát'a, cátu trebue se traiésca fara a se ingrigí si de viitoriulu familiei — unde profesorulu, impiegatulú si toti, cáti traescu din crunta sudóre a poporului, risipescu paralele — la joculu de cárti — séu apoi perdiendu noptile la sunetele musicei intre pocale; unde femeile, lipsite de o crestere buna urmanda capricieloru modei, consuma intréga averea barbatului, pe pantlice, pe pudre (puđer) si alte colorituri, pentru a fi adorate de câte unu pierde-vér'a; unde economulu cu pamentu de ajunsu, cu vite bune de jugu cumpera bucate pe tempulu secerei, fiinducá nu a sciutu pastrá din anulu trecutu; unde ospitalitatea, serbarea díleloru onomastice, botezulu unui pruncu, ospettulu unui fetioru séu fete degeneréza in risipa fărà margini, unde intr'unirile de betii si joculu de cárti a inceputu a se latí; unde tóte aceste esista: acolo moralitatea decade si cu ea bunastarea materiala a natiunei. (Va urmá.)